

УДК 316.75

Микола Кравчук

ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються традиційні типи ідентичності та феномен ідеології як основа ідентичності. У цьому сенсі ідеологія розглядається як генералізація та селекція ціннісно-метафоричних смислів, що уможливають створення комунікативного простору. Таким чином ідеологія постає чинником, що уможливає інтеграцію різнорідних елементів, забезпечуючи їх ідентичність із спільнотою.

Ключові слова: нація, клас, ідеологія, метафора, мовна гра.

Kravchuk M. The problem of identity in situation of globalization.

This report is devoted to the critics of traditional types of identity and analyzing of ideology like a base of identity. The ideology is considered as generalization and selection of values and metaphorical principles, which make possible creation of communicative scope. Thus, ideology is the factor that conditions the integration of heterogeneous elements and provides their identity with society.

The key words: a nation, a class, an ideology, a metaphor, a language play.

Кравчук Н. Проблема идентичности в условиях глобализации.

В статье рассматриваются традиционные типы идентичности, а также феномен идеологии как основа идентичности. В этом аспекте идеология рассматривается как генерализация и селекция ценностно-метафорических смыслов, которые делают возможным создание коммуникативного пространства. Таким образом, идеология является фактором обуславливающим интеграцию разнородных элементов, обеспечивая их идентичность с сообществом.

Ключевые слова: нация, класс, идеология, метафора, языковая игра.

Ідентичність завжди була умовою консолідованого існування спільноти. На різних історичних етапах цей феномен розглядався по-різному. Для традиційного суспільства підґрунтям ідентичності постає, перш за все, релігія. Однак з поширенням секуляризаційних процесів у суспільстві ця форма ідентичності втрачає свою значущість, поступаючись місцем національній ідентичності, що ґрунтувалася на основі спільної мови, історичного минулого та культурних особливостей. З крахом останніх великих імперій після Першої світової війни саме така форма ідентичності видавалася найбільш оптимальною для консолідації суспільства. Водночас, вже з другої половини ХХ століття розпочинаються глобалізаційні процеси що призводять, з одного боку, до потужних міграційних процесів у світі, а з іншого – до дифузних тенденцій у культурі, коли національні культури знаходяться під постійним взаємовпливом. Таким чином ми потрапляємо в ситуацію, коли поняття мононаціональної, а відповідно, і монокультурної країни поступово відходить у минуле. Водночас постулювання національної ідентичності як умови консолідації спільноти тепер набуває загрозливого характеру, оскільки, ґрунтуючись на принципі мононаціональності, є потенційно конфліктним.

Аналізуючи проблему ідентичності в минулому столітті, необхідно відзначити і появу ще однієї парадигми ідентичності, що пов’язана з Марксовим розумінням класу. Власне, вона ґрунтувалася на ідеї класової ідентичності і показала також високий рівень конфліктності.

Коли ми оперуємо поняттями нації чи класу у питанні ідентичності, то одразу потрапляємо у сферу жорсткої диференціації “свій-чужий”, яку Карл Мангайм характеризує як “*ноологічне розрізнення*” [2; 65], що чинить перешкоди комунікації в суспільстві, такий тип ідентичності характеризується своєю закритістю, оскільки не передбачає інтеграції в систему чужорідних елементів, відкидаючи їх. Подібний стан справ ставить завдання вироблення нових підходів до розуміння ідентичності.

Розглядаючи проблему ідентичності в умовах глобалізованого світу, хотілося б звернутися до концепції ідеології як основи ідентичності Кліфорда Гірца. Він розглядає ідеологію як “*вно-*

рядковану систему культурних символів” [1; 228], пропонуючи аналізувати її крізь призму формування цих символів та як структуру взаємовпливаючих один на одного смислів. Гірц говорить про формування однієї глобальної мовної гри в контексті ідеології. Філософ зазначає, що *“залежно від соціального, культурного, психологічного контексту змінюється не істина, а символи, які ми створюємо в наших, по-різному вдалих спробах її схопити”* [1; 243]. На цьому етапі ми досягаємо рівня символізації – чогось такого, що можна спотворити, і в царині чого відбувається процес ідентифікації. Основним ставленням тут є зовсім не підозра і навіть не вільне від оцінок судження, а спілкування. У розмові криється інтерактивне ставлення. Тут ідеологія виступає як явище самоідентифікації групи, у цьому сенсі варто згадати вислів Еріка Еріксона, який визначає ідеологію як *“опікуна ідентичності”* [3; 316]. Вона також виступає як чинник ідентифікації групи не лише у просторі, але і в часі, здійснюючи функціоналізацію в межах однієї мовної гри. Ідеологія постає як інтегративний чинник. Розглядаючи феномен ідеології в такому сенсі, ми отримуємо якісно нову концепцію ідентичності, яка виявляється надзвичайно пластичною стосовно динамічних змін у навколишньому світі, відповідаючи на них зміною або кореляцією основних метафоричних принципів мовної гри, що дає можливість нейтралізації конфліктних тенденцій у суспільстві. Такий тип ідентичності характеризується своєю відкритістю та постійною доповнюваністю, на протилегу національній та класовій формі ідентичності, оскільки тут індивіди виступають не лише як актори-виконавці, але і як творці комунікативного простору, оскільки діють у системі однієї мовної гри, постійно доповнюючи її правила та принципи у процесі комунікації. Такий підхід дозволяє, з одного боку, зберегти власну ідентичність спільноти, а з іншого – гармонійно інтегрувати в неї тих індивідів, які є зовнішніми щодо неї, уникаючи при цьому конфліктів, що, своєю чергою, зміцнює соціальну систему. Таким чином функція ідеології постає як генералізація та селекція символів, що забезпечують ціннісно-орієнтаційно-метафоричне тло, яке постає основою комунікативного простору, а бути учасником цього простору й означає ідентифікувати себе зі спільнотою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гирц К. Інтерпретація культур. – М.: Росспєн, 2004. – 555 с.
2. Манхейм К. Ідеологія и утопія // Діагноз нашого часу. – М.: Юрист, 1994. – 700 с.
3. Рікер П. Ідеологія і утопія. – К.: Дух і літера, 2005. – 386 с.